

af en borgerlig, antiparlamentarisk genrejsergruppe uden skarp ideologisk profil.

Noget overraskende virker det derfor, at partiet betegnes som »fascistisk«. Der er hverken ideologisk eller politisk påvist nogen lighed eller forbindelse med den italienske fascisme eller de partier i forskellige lande, som knyttede sig til den. Udgangspunktet var som for DNSAP den tyske nazisme. Det ser ud til, at ordet er brugt som et vagt overbegreb; men det er uegnet som analyseredskab, når det gælder om at karakterisere kredse, der i høj grad var sig forskellen mellem nazistisk og fascistisk ideologi bevidst.

Det forekommer også at være at skyde spurve med kanoner, når Dansk Folkefællesskab uformidlet sættes ind i det almindelige økonomiske, sociale og kulturelle mønster. At det stod særlig stærkt i Thy, forklares med Indre Missions position i denne landsdel, men korresponderer også med, at DNSAP stod påfaldende svagt her, så helhedsbilledet ikke viser nogen nazistisk højborg. Indre Mission kan altså kun forklare, at de få nazistiske Thyboere valgte pastor Malling fremfor Frits Clausen. Heller ikke krisebaggrunden virker velvalgt, al den stund tilslutningen til nazismen i Danmark voksede, som konjunkturerne bedredes.

Trods disse mangler er det alligevel værdifuldt, at bogen har fremlagt en viden om en politisk gruppering, som ikke var helt uvæsentlig og må være interessant som eksempel på et parti, der efterhånden forlod sit nazistiske udgangspunkt.

Henning Poulsen

Franz Wingender: *Krigens lænker. Dansk sydslesvigers dagbog 1939-1944.* (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Rosenkilde og Bagger 1984). 211 s., 150 kr.

I 1983 udkom Franz Wingenders selvbiografi »Mit danske liv. Baggrund og grundlag for en tilværelse som dansk i Sydslesvig 1920-1950«. Som en brik til denne skildring foreligger nu Wingenders dagbogsoptegnelser for årene 1939-44 i bogform.

Det er forfatterens militærtjeneste, som her er i focus: først arbejdslejren i Tarp med spade og gevær, herpå efter 2. verdenskrigs udbrud deltagelsen i felttogene mod Frankrig og Rusland. Gennem dagbogsoptegnelserne får læseren en spændende, men også rystende og bevægende skildring af krigens gru oplevet fra de meniges rækker. Man får således et godt indblik i frontsoldatens eller »landsknægtens« (som Wingender betegner sig selv) hverdag som den lille brik i det store ragnarok.

Samtidig skildres også de blandede følelser Wingender som dansksindet sydslesviger nærede ved at deltage i en krig, hvis sag ikke var hans. Det er på denne baggrund, han i slutningen af dagbogen (maj 1944) efter at være blevet hjemsendt som hårdt såret spørger sig selv, om Danmark efter krigen vil tage sit tabte grænseland tilbage, idet han tilføjer: »Det kan da ikke have været forgæves, at vi opfyldte vor tunge pligt overfor herbergsstaten for at bevare retten til vor hjemstavns og til at leve som danske«.

Som bekendt lå grænsen imidlertid fast, men ved sin indsats var Wingender og hans ligesindede med til at sikre, at de dansksindede sydslesvigere kunne overlevere som nationalt mindretal i det 3. rige og hermed også, at der var noget at bygge videre på efter 1945. Et plus ved bogen er i øvrigt de mange gode illustrationer i form af samtidige fotografier og tegninger, som ledsager forfatterens optegnelser.

Henrik Becker-Christensen